

ŠVIESA

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1955

TURINYS

Mūsų L.L.D. jubiliejiniai metai	2
Sugyvenimas ar išnykimas? A. B.	3
Sveikinu žemę. Eil. V. Mykolaitis-Putinas	5
Lietuvių tautinis šokis. J. Lingys	6
Tiesos ieškojimas ar propaganda? ..	7
Miko Petrausko koncertas. Jonas Kaškaitis	8
Kritikas žiūri į du jaunu dailininku. Viktoras Gotvilas ..	10
Nauja knyga "Amerikos Prezidentai." Grikis	12
Statytojas. Eil. Valerija Valsiūnienė	13
Saulėtas rytas. Eil. Petras Vaičiūnas ..	13
Al. Puškino gyvenimas ir kūryba	14

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Mūsų L. L. D. jubiliejiniai metai

Amerikos Lietuvių Darbininkų Lite-
tūros Draugija (sutrumpintai: L. L.
D.) buvo suorganizuota 1915 metais. O
tai reiškia, kad šiomet jai sukanka ly-
giai keturiasdešimt metų. Koks svarbus
ir koks audringas žmonijos istorijoje
laikotarpis! Per tuos keturiasdešimt
metų pergyvenome du pasauliniu karu
ir keletą mažesnių karų. Per tą laiko-
tarpį buvome liudytojais galingų revo-
liucijų, kurios pakeitė socialinę santvar-
ką daugiau kaip viename trečdalyje vi-
so pasaulio. Per šitą laikotarpį moks-
las ir technologija atidarė duris į nie-
kuomet pirmiau nesapnuotus žmonijos
laimėjimus kovoje su gamtos jėgomis ir
pastatė visą žmoniją prieš dilemą: ženg-
ti pirmyn į naują, šviesų ir laimingą gy-
venimą, arba viską sunaikinti ir pačiai
pražūti. Abi galimybės yra. Abi gali-
mybės stēri visiems į akis. Taika, arba
karas, gyvenimas, arba išnykimas!

Mes esame optimistai. Mes, pažan-
gieji Amerikos lietuviai, nenustojame
vilties. Mes esame įsitikinę, kad blaī-
vus protas paims viršų, kad naujo karo
bus išvengta, kad taika ir ramybē pa-
saulyje suklestēs, kad tie milžiniški mok-
slo pasiekimai bus panaudoti visos žmo-
nijos pažangai ir naujam gyvenimui.

Mūsų kultūros ir apšvietos Draugija
per visus tuos keturiasdešimt metų nē
vienos valandos nestovėjo nuošaliai tų
didžiulių istorinių įvykių ir sąjudžių.
Jos nariai, jos kuopos, jos centras, pagal
išgalę ir supratimą, stengēsi padėti
toms jėgoms, kurios ējo pirmyn, veržēsi
į progresą, kēlē Amerikos lietuvių kul-
tūrinį lygį, rodē jiems kelią į prakilnes-
nį ir šviesesnį rytojū.

Todēl ši L.L.D. sukaktis yra labai
svarbi. Ją reikētų visur plačiai atžy-
mėti. Džiugu, kad tūlos kolonijos, ne-
laukusios paraginimo iš centro, savo ini-
ciatyva ruošia paminėjimo iškilmes.

Kiekvienoje kolonijoje yra skirtingos
sąlygos. Todēl ir sukakties paminėjimas
reikalauja skirtingo priėjimo. Vienur
gal bus galima suruošti pikniką, kitur
bankietą, dar kitur koncertą (pavasarij
arba rudenį). Svarbu, kad kas nors bū-
tų ruošiamas, kad kas nors būtų veikia-
ma, kad visur būtų prisimenama ši su-
kaktis. Visur reikia aiškinti L.L.D. at-
liktus ir atliekamus darbus.

Mes pasitikime mūsų kuopomis, na-
riais ir veikėjais: jūs suprantate šios su-
kakties svarbą, ir visur, kur tik galima
ir kaip tik galima, ją atžymėsite.

Centralinis Komitetas

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 1 Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1955

Metai XXII

Sugyvenimas ar išnykimas

A. B.

Taip šiandien stovi klausimas. Juo susirūpinusi visa pažangioji žmonija. Jis diskutuojamas visur. Nerasi tokio visuomenininko, kuris saktų: Man tas neapeina! Aš neturiu savo nuomonės! Tegu kiti kalba ir sprendžia!

Dalykas aiškus: taikus sugyvenimas arba išnykimas. Abejoms "išeitims" galimybes turime. Viskas priklausys nuo to, kurios išeities norėsime ir kurią pasirinkime.

Ir tai paliečia ne tik tai socialistinius kraštus ir jų žmones. Gal dar labiau paliečia kapitalistinių kraštų valdžias ir žmones. Taikus sugyvenimas yra kelias į abi puses. Visas mūsų modernus gyvenimas yra kelias į abi puses. Galime, jei norėsime ir mokėsime, vieni pro kitus pravažiuoti, bet galime vieni į kitus tiesiai važiuoti ir susikirsti. Tai bus katastrofa, nelaimė, arba karas.

Ką gi mes turime mūsų plačiajame pasaulyje? Turime dvi pamatines sistemas, socialines santvarkas — senąją ir naująją, kapitalizmą ir socializmą. Tai faktas, tai nūdienė tikrovė. Nuo jos niekur niekas nepabėgs ir nepasislėps. Jos negalės paslėpti nei visos kalbos, nei visos ant popierio išlietas rašalas. Ji su mumis. Ji turi padalinusi žmoniją. Vienoje ir kitoje pusėje nesuskaitomi milijonai žmonių. Ir vienoje ir kitoje pusėje ži-

nojimas, mokslas, išradimai, geriausi, vėliausi masinio žudymosi pabūklai.

DAR BAISESNIS

Kaip tik kalbame apie masinio žudymosi pabūklus, tuojau kiekvieno galvoje gimsta mintis apie atominę bombą, apie vandenilio (hydrogeninę) bombą, apie lėktuvus, darančius tūkstantį mylių per valandą, apie povandeninius laivus, varomus atomine jėga. Atlėks prieš lėktuvus, numes porą gerų vandenilio bombų ant New Yorko miesto, ir miesto nebeliks. O kad mes neturime priemonių pilnutinam ir užtikrintam apsisaugojimui nuo lėktuvų pasiekimo mūsų miestų, tai pripažįsta visi "apsigynimo" žinovai. Todėl, aišku, neturime garantuoto apsisaugojimo nuo atominės bombos.

Bet būtinai reikalinga neišmesti iš galvos dar kito pabaisos, dar kito pabūklo, kuris, sakoma, dar keleriopai baisnis ir pavojingesnis už vandenilio bombą. Mes jį irgi turime. Netenka abejoti, jog jį turi ir socialistiniai kraštai. Jis irgi be galo puikiai ištobulintas ir vis tebetobulinamas. Mes turime mintyje *biologinį* pabūklą—mikrobų. Jų paleidimas arba jais apibėrimas miesto ne tik tame mieste sunaikins visokią gyvybę, gražiai nušluos visus žmones, nepaliekant nei

kačių, nei šunų, nei žiurkių, bet prasidėjusi pavietrė automatiškai ir nesulaikomai vėjo ir dulkių nešama pasklis po visą kraštą. Negi ji sustos vieno krašto ribose. Mikrobai nėra taip išmokyti, jog priėję prie vienos šalies rubežiaus neišdrįstų "koją" kelti į kitą šalį. Jie nėra tiek išmokyti, jog būtų ir naikintų tiktai amerikietį, rusą, lietuvių bei francūzų. Jam lygiai brangus ir lygiai niekam nevertas kiekvienas žmogus, kiekvienas gyvas daiktas.

Štai kodėl visi mokslininkai yra vienos nuomonės: biologinis masinio žudymosi pabūklas kur kas baisesnis ir pavojingesnis už bilę kokią pragariškiausią atominę bei vandeningą bombą.

KLIEDĖJIMAS AR FAKTAS?

Tai visa skamba tartum kokia baisi pasaka, tartum kokia baisi ir labai tolima pranašystė. Panašu į kliedėjimą apie "svieto pabaigą". Tačiau tai nėra jokia pasaka, jokia pranašystė arba padaras lakios vaizduotės. Visa tai yra faktas, baisi tikrovė,— nebe tik teorija, bet jau faktas, nebe tik filosofija, bet jau konkretus mokslas.

Mes jau turime, ir anų kraštų žmonės, gyveną kitokia socialine santvarka, turi tiek vandeningą bombą, tiek biologinius žudymo įrankius. Kai sušilę laboratorijose darbavosi mūsų mokslo vyrai, mūsų protai ir smegenys, nemiegojo ir anų kraštų taip pat gabūs, gudurūs, smarkūs mokslininkai, galvočiai ir išminčiai. Niekas apie tai neabejoja. Niekas neprivalo abejoti. Niekas neturi teisės bei pateisinimo abejoti.

IR JIE JUK NEMIEGA

Mes kalbame apie apsigynimą, mes apsigynimui ir apsiginklavimui išpiliame bilijonus. Ar gali blāvus amerikietis dasileisti tos minties, jog socialistinių kraštų valdžios ir žmonės nedaro to paties? Nepamirškime, kad jie turi daug daugiau pamato ir išrovavimo apsirūpinti apsigynimui. Jie pakartotinai buvo užpulti ir nusiaubti. Jie pakartotinai nukentėjo. Jie žuvo milijonais — žuvo savo namuose nuo karo audros. Mes gi, amerikiečiai, tokio sunaikinimo nematėme ir nepergyvenome. Nepamirškime, kad jie ir jų vadai jau seniai kalba apie išlaikymą taikos,

jokiame pareiškime, jokiame rezoliucijoje, jokiame išstojime ten niekas nėra pasakęs, kad, ot, vieną gražią dieną, jų lėktuvai bus paleisti darban, nulėks ant Amerikos ir nušluos jos miestus. Gi šioje pusėje tokių bauginimų ir grūmojimų prieš socialistinius kraštus pilna visur—spaudoje, sakyklose, susirinkimuose, suvažiavimuose, rezoliucijose. Todėl, reikia ir būtinai reikalinga daleisti, kad tie žmonės daug labiau susirūpinę, ir budi, ir ruošiasi, negu mes, nes jų reikalas didesnis, jiems pavojus rimtesnis.

Iš viso to, kas iki šiol buvo pasakyta, telieka viena išvada: nebeliko pagrindo jokiai iliūzijai, kad viena kuri pusė galėtų iš naujo konflikto išeiti laimėtoja. Štai kodėl taip rimtas ir aktualus šūkis: TAIKUS SUGYVENIMAS ARBA IŠNYKIMAS!

IR GALIMAS IR REIKALINGAS

Bet ar galimas taikus sugyvenimas? Kad jis reikalingas, joks sveiko proto žmogus neabejoja. Bet daug kas abejoja apie galimumą. Gerai, sako, kalbėti apie koegzistenciją. Bet ar gali kapitalizmas ir socializmas sutilti viename pasaulyje, ir gan ilgą laikotarpį taikoje gyventi?

Atsakymo paieškokime istorijoje. Socialinių santvarkų įvairumas nėra jokia naujiena, nėra joks tikrai šių laikų bei amžių padarinys. Kaip tik priešingai: visoje žmonijos istorijoje nėra buvę tokio laikotarpio, jog visose šalyse ir tautose būtų tebusi viena kuri socialinė santvarka. Tiesa, praeityje jos visos būdavo pagrįstos žmogaus žmogum išnaudojimu, bet, kaip žinome, didžiuliai skirtumai buvo tarpe absoliutiškosios vergijos ir feodalizmo, arba feodalizmo ir kapitalizmo. Betgi buvo laikai, kuomet visos šios sistemos gyveno ir sutilpo viename ir tame pačiame pasaulyje — ne tik sutilpo, bet ir bendradarbiavo. Jeigu taip byloja visa istorija, tai kodėl jau dabar šių dienų didžiosios socialinės sistemos—kapitalizmas ir socializmas—negalėtų arba neturėtų taikoje gyventi, ypač aki-vaizdoje tos istorinės tiesos, jog karas atneštų tiktai sunaikinimą abiem pusėms?

Dalykas aiškus ir suprantamas—aiškus ir suprantamas visiems, kurie vadovaujasi šaltu protu, o ne perdėm klaidingu įsivaizdavimu, kad atominis karas suduotų smūgį tiktai

vienai kuriai pusei, o kita pusė išliktų arba visiškai nepaliesta, arba tikrai mažai tepaliesta. Kaip tik ši istorinė tiesa, kaip tik šis nesugriaunamas faktas, turi paimti viršų visų žmonių galvosenoje.

PAIMS VIRŠŲ

Jau kalbėjome, kaip jau plačiai ir beveik visuotinai visos Europos, Azijos ir Afrikos žmonės persiima koegzistencijos idėja. Šita idėja pradeda vis labiau ir labiau prigyti ir mūsų didžiojoje šalyje — Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Ji pradeda laimėti jai užsitarntautą vietą netgi komercinėje spaudoje. Taip plačiai ir giliai ji prigija Amerikos žmonėse, jog N. Y. Times kolumnistas Baldwin tame imato didelį pavojų mūsų diplomatijai, kuri, kol kas, nėra ta idėja paremta. Amerikos žmonių įsitikinimas, "kad nėra blogesnio daikto už atominį karą", sako šis "militarinis ekspertas", gali visiškai suparalyžiuoti mūsų šalies diplomatiją. (N. Y. Times, 1955 metų sausio 5 d.). Tas tik parodo, kaip jau plačiai Amerikos žmonių masės yra taikingos koegzistencijos paveiktos.

Ar tik vieni komunistai tekalba apie tokios koegzistencijos galimybę ir reikalingumą? Būtų negerai, jeigu ta idėja būtų persiėmę tikrai komunistai. Visi paskutinių mėnesių didesni žmonių sambūriai, pradedant darbo unijomis ir baigiant įvairiais profesionalų, mokslininkų bei dvasininkų sąjudžiais, yra vienoje ar kitoje formoje pasisakę už koegzistenciją. Prieš kokius metus buvo smarkiai platinama preventyvio karo idėja. Šiandien už ją nebedrįsta kalbėti joks atsakingas žmogus. Ji tuojau pasirodė nepraktiška ir beprotiška, kai tik paaiškėjo, kad socialistiniai kraštai irgi moka pasigaminti, ir jau turi pasigaminę atominį karą pabūklą. Mes čia nė nekalbame apie karo nemorališkumą, — apie tai, kad, kaip parodė paskutiniai du pasauliniai karai, joks ginkluotas konfliktas nebegali apsiriboti karo frontais ir ginkluotomis jėgomis, kad jie reiškia sunaikinimą taip pat milijonams civilinių žmonių. Mes kalbame apie naujo karo nepraktiškumą grynai iš techninio taškaregio. Kai visi turi baisaus masinio žudymo įrankį, jis pasidaro nebepraktiškas. Jo vartojimas pasidaro bepro-

tystė. Jo griebimasis išsprendimui bile kurios tarptautinės problemos pasidaro saužudystė. Gi save žudyti, save naikinti nesutiks ir negali sutikti joks protaujantis žmogus, jokia tauta.

Štai kaip šis klausimas stovi ir atrodo. Mes esame įsitikinę, kad taikaus sugyvenimo idėja laimės. Ji turi laimėti. Ji negali pralaimėti. Jos pralaimėjimas reikštų sunaikinimą visiems.

Sveikinu žemę

Sveikinu drėgną pavasario žemę!
Iš sniego ir ledo pakilusią,
Dienovidžio saulėj atšilusią,
Gyvenimo laimei atbundančią,
Svajingomis viltimis gundančią —
Sveikinu žemę!

Kalneliais ir slėnių dirvonais
Pavasario vėjai plasnoja
Ir šilo pušiniais vargonais
Gegužio simfoniją groja.
O aš įsiklausęs žengiu
To saulėto kelio vingiu
Per juodžemį, smėlį ir molį
Į tolį, į tolį, į tolį.
Ir mėlyną erdvę apglėbdamas,
Sveikinu žemę!

Prasmėkite, dumblo klanai,
Amžinai, amžinai, amžinai!
Jau liūnai ir balų klampynė
Žole ir žiedais apsipynė,
Jau šaknys gelmėn įsirausę,
O pumpurus rasos nuprausia.
Saulėleidžių žaros vėlyvos,
Ir soduose kvapnios alyvos,
Ir dirvose vėšlūs žiemkenčiai
Pavasario šilumą švenčia.

Sveikinu stropų artoją,
Kur pasėliui dirvą vagoja,—
Sveikinu molį ir smėlį,
Ir skambų dangaus vyturėlį,
Ir kryžkelės baltą ramunę,
Ir svyrinčio beržo viršunę.
Aguonų liepsnelėm pražystančią —
Sveikinu žemę!

LIETUVIŲ TAUTINIS ŠOKIS

J. LINGYS

Lietuvos TSR nusipelnęs meno veikėjas.

Šokis — viena seniausių ir mėgiamiausių meno formų. Šaltiniai byloja, jog lietuvių liaudies žaidimų būta jau IX amžiuje, ratelių (šokių su dainomis) — XIII ir XIV amžiuose, nors, be abejo, jie atsirado dar anksčiau.

Tikslesnių žinių apie lietuvių šokius yra išlikę iš XVII amžiaus, kuomet M. Pretorijus (1690 m.) aprašė tris vestuvinius šokius: „Jungą“, „Skrybėlių šokį“ ir „Rūtų vainiką“. Nuo XIX amžiaus vidurio buvo pradėta labiau ar mažiau reguliariai užrašinėti lietuvių šokius.

Svarbiausia šokių tema yra darbas. „Dobilėlis“, „Rugučiai“, „Linelis“, „Mieželis“ — tai šokiai ir žaidimai, vaizduojantys valstiečio darbą lauke ir namie. Daugelis jų vaizduoja linų apdirbimą: „Audėja“, „Aš pasėjau linelius“, „Pakulinis maišas“ ir kiti, kuriuose stengiamasi choreografijos būdais parodyti, kaip sėjami, prižiūrimi ir raunami linai.

Liaudies mene ryškiai išreikšta paprasto žmogaus pažiūra į darbą. Ligtarybinio laikotarpio šokiuose darbščiam herojui visada buvo priešpastatomas dvarininkas, pirklys. Liaudis negailestingai išjuokė veltėdžius.

Žaidime merginos būtinai pasirinkdavo neturtingus, bet mylimus jaunuolius: liaudis protestavo prieš santuoką ne iš meilės.

Naujajame, kolūkiniame gyvenime daugelis šokių temų, susijusių su senojo šeimyninio gyvenimo būdu, nustojo savo aktualumo. Žaidime „Mūsų šeima didelė“ dainuojama apie tai, kad brigadininkas pasirinko merginą. Čia meilė ir būsimosios vedybos nesusiduria su jokiomis kliūtimis.

Ypatingą vietą užima gausūs šokiai, vaizduojantys gamtos reiškinius. Choreografijos būdais perteikti gyvulių ir paukščių įpročiai: „Blezdingėlė“, „Gaidys“, „Oželis“ „Žvirblelis“, „Šarka“, „Laputė“, „Kiškėlis“ ir kiti.

Prie greitųjų šokių priklauso daugybė kadrilių: „Jonkelis“, „Suktinis“, „Subatėlė“,

„Gyvatvorė“, o taip pat pastaruoju metu atsiradęs šokis „Kolūkio pirmininkas“.

Lietuvių tautiniai šokiai pasižymi dideliu optimizmu, jų melodijos beveik visos be išimties mažorinės.

Daugelis šokių atliekami kolektyviškai. Kaip taisyklė, visi šokėjai turi vienodas partijas. Tokių šokių, kur šokėjai atliktų skirtingas partijas, šoktų solo (pvz. rusų ir ukrainiečių „pliaska“), lietuviai neturi. Tiesa, tam tikru šokio momentu vienas ar kitas šokėjas soliuoja.

Lietuvių tautiniai šokiai pasižymi simetriškumu, kuris atsispindi muzikoje, judėsiuose, piešinyje. Melodija paprastai susideda iš 4 arba 8 taktų ir dusyk pakartojama. Priklausomai nuo muzikos, simetriškai ir šokėjų judesiai. Tam tikrą dalį žingsnių einama poromis, figūros pakartojamos. Simetriškas yra ir šokėjų išsidėstymas aikštelėje. Daugumos šokių piešinys gražus ir sudėtingas. Geriausias pavyzdys gali būti „Malūnėlis“. Kiekvienas šokis turi keletą svarbiausių figūrų. Ypatingu gausumu pasižymi rankų judesiai.

Lietuvių tautinių šokių vystymuisi turėjo įtakos kaimyninių tautų — rusų ir baltarusių — menas. Pavyzdžiui, lietuvių liaudies šokis „Grikėliai“ labai panašus į rusų šokį „A my proso sejali“ („O mes sorą sėjome“), lietuvių „Lenciūgėlis“ — į baltarusių „Choročko“.

Daugelis rusų, ukrainiečių ir baltarusių šokių yra populiarūs lietuvių liaudyje. Tiesa, dalis jų atliekami savotiškai. Saviveiklos rataliai stato scenoje „šešetuką“, „Gopaką“, „Kryžačoką“, „Levoničą“, „Bulbą“ ir kitus.

Iki įvedant respublikoje tarybų valdžią, tautiniai šokiai buvo niekinami. Tik nuo 1940 metų prasidėjo tikras liaudies meno atgimimas. Buvo įsteigtas Valstybinis liaudies ansamblis, kuris nuveikė didelį darbą, propa-

(Tąsa 16-tame pusl.)

TIESOS IEŠKOJIMAS AR PROPAGANDA?

Visoje Amerikoje labai plačiai išgarsėjusi multa-milijoninė Fordo Fundacija. Jos prezidentu yra buvęs Chicagos universiteto prezidentas Robert M. Hutchins. Nelabai seniai senatorius McCarthy šią fundaciją buvo paskelbęs komunistams simpatinga organizacija, kas, žinoma, gryniausia netiesa. Fundacija skelbiasi tikinti į progresą ir remianti tik tuos sąjudžius, kurie vienoje ar kitoje formoje prisideda prie suradimo "tiesos".

Ši fundacija neseniai paskelbė naują ir įdomų projektą. Ji paskyrė \$250,000 taip vadinamam "Fund for the Republic" tyrinėti "Amerikos komunizmą". Tas gi fondas tos pačios fundacijos buvo įsteigtas prieš porą metų.

Amerikos komunizmo tyrinėjimas bei studijavimas užsitęsęs apie ketvertą metų. Studijų vedėju paskirtas Cornell universiteto profesorius Clinton Rossiter. Prof. Rossiter savo pagelbininkais paskyrė visą eilę žinomų ir netaip jau žinomų žmonių. Jiems jis paskirstė sritis bei temas. Jų atradimai būsia išleisti net keturiose didžiulėse knygosė.

Tai gal bus pirmas toks platus komunizmo studijavimui pasimojimas ne tik Amerikoje, bet visame kapitalistiniame pasaulyje. Ieškojimas tiesos visuomet ne tik girtinas, bet ir džiuginantis dalykas. Milijonai amerikiečių dar ir šiandien neturi apie komunizmą mažiausio supratimo. Ir abelnai Amerikos visuomenė tėra girdėjusi apie komunizmą beveik išimtinai iš anti-komunistinių šaltinių. Gal tik koks vienas procentas yra pasisėmęs žinojimą apie komunizmą iš marksistinių šaltinių.

Todėl Fordo Fundacija galėtų atlikti tikrai gerą darbą, patiekdama Amerikos žmonėms plačias ir bešališkas informacijas. Tačiau, tuojau iškyla klausimas: ar minėtas komunizmo studijavimas sieks tiesos suradimo? Pilną atsakymą gausime tiktai po studijų užbaigimo ir rezultatų paskelbimo tose keturiose didžiulėse knygosė. Betgi jau ir dabar ga-

lima įsigyti šioki tokį supratimą apie paskelbtojo projekto pobūdį, net ir visiškai paviršutiniai pažvelgus į tuos žmones, kuriems studijavimas ir atradimų paskelbimas pavedamas. Jei neklystame, visame sąrašė nesiranda nė vieno marksisto, nė vieno nors tik per nago juodymą komunizmui simpatizuojančio žmogaus. Visi jie — vieni aiškiai ir atvirai, kiti savo užimamomis pozicijomis — yra anti komunistai. Bent jau tikrai bešališko komunizmo studijavimo ir supratimo, tuo būdu, vargu būtų galima tikėtis iš prof. Rossiter paskirtųjų tyrinėtojų.

Kaip ten nebūtų, projektą jau turime ir apie jį išgirdo visa Amerika. Visa Amerika jau žino ir tuos vyrus, kurie minėtą tyrinėjimą praves.

Daniel Bell, žurnalo "Fortune" darbo redaktorius, studijuos temą: "Communism in the American Labor Movement."

Mashe Decter, buvęs politinis "Voice of America" analistas — "Communism in the Mass Media".

Earl Latham, politinio Amherst kolegijos mokslo departamento pirmininkas — "Communism in Government".

Daniel Aaron, Smith kolegijos anglų kalbos profesorius — "Communism and American Literature".

David A. Shannon, Teachers kolegijos profesoriaus padėjėjas — "History of the Communist Party in the United States."

Ralph L. Roy, iš Union Theological Seminary ir *Paul A. Carter*, iš Columbia universiteto — "Communism and Religion".

John P. Roche, politinių mokslų profesorius Haverford kolegijoje — "Communism in Opinion-Making Groups".

Donald Fleming, istorijos dėstytojas Brown universitete — "Communism and Science".

Robert Eversen, istorijos dėstytojas Drake universitete — "Communism and Education".

Donald D. Egnert, meno ir archeologijos profesorius Princeton universitete — "Communism and American Art."

MIKO PETRAUSKO KONCERTAS

JONAS KAŠKAITIS

1911 m. rudenį ar žiemą Niūvarko lietuviai turėjo šaunią pramogą, puikų meninį pasilinksminimą, kokio ši kolonija dar nebuvo turėjusi. Vieno sekmadienio popietį įvyko Miko Petrausko koncertas! Pirmą to, rodos, tik prieš trejetą savaitių, visi gėrėjomės Brookline Miko Petrausko "Birutės" pastatymu, na, o dabar štai, didysis artistas ir muzikas pasirodė ir mūsų mieste.

Lietuvių svetainė kimština pilna publikos. Ir stačiukų tirštai prisigrūdę pasieniais, užpakalyje, takuose...

Koncerto programa buvo dvilypė. Pirmoji dalis — dainos, operų arijos, vėl dainos. Antroji — fortepijonas.

Isižiūrėjau gerai ir įsiklausiau. Išeiina Petrauskas estradon, juodu fraku apsitaisęs, gerai išmudrintas, aukštyn riestais ūsais, pilnavėdis, pilnakūnis, stamantrus vyras. Didelės jam, raiškios akys, valdingi mostai, santūri laikysena. Kultivuotas artistas. Tuoj patraukia publikos dėmesį.

Atsimenu gerai. Itališkai dainavo Leonkavalo operos: "Pajacai", Kanio ariją — "Recitar"... Pirmą kartą užgirdau šitą patosišką, dramingą ariją. Petrausko tenoras nestiprus, netaip jau skardus, bet mielas, malonus klausyt, gerai suvaldomas. Kai tokią nedidelę Niuvarko lietuvių salę, tai toks balsas gražiai pasiekia kad ir prie durų ir už durų. O šiaip, sėdėdamas maždaug viduryje svetainės, sugaudai visus subtiliuosius balso niuansus bei atspalvius.

Mūsų publika, žinau, pirmą kartą girdėjo tokį aukštą lavintą, mašastinį balsą, tokį išpūdingą dainavimą. Žodžių niekas nesuprato, bet suprato jų balsinį pajėgumą ir stiprią dramatišką reikšmę. Ir plojo publika smarkiai, nuoširdžiai!

Dainavo Petrauskas: "Tykiai, tykiai Nemunėlis teka". Čia tai jau sužavėjo visų širdis, net ir ašaras išspaudė. Kokį gilų pojūtį gaudai spalvingame tenoro skambėjime, judrių artisto akių ir ryškaus veido judėjime!

Kokia gili, darni intonacija, interpretacija!

Giliai, ilgesingai, nostalgiskai nuteikti, sėdim, laukiam, kas dabar. Kaip magiskai sugebėjo dainininkas visiškai pakeist publikos nuotaiką! Tuoj, iš pirmų sekamos dainos žodžių, nušvito veidai, pražydo šypsenos, sublizgėjo akys... "Bernužėli, nesvoliok". Linksmas, žaismingas, lengvučio turinio daina, linksmaujanti gaida užkrėtė visą publiką. Gyvi dainininko mostai ir taikli mimika dar labiau padėjo išjudint klausovų jausmus. Net ir maniskė šypsosi: lietuviai, girdi, smarkūs...

Kita vėl daina, kita dvasia ir turinys, kita ir nuotaika, kitas publikos atoveiksnis. "Kur banguoja Nemunėlis"... Visi klausovai ilgisi savo brangiosios tėviškės, savo žmonių, savo namiškių, giminių. Daina kaip tik ir virbina šitas jautrias klausovo širdies stygas.

Truputį panašiai nuteikia publiką ir "Kur bakūžė samanota"... Atminimai, nostalgija, gailysta.

Štai vėl nuskambėjo pakilioji operos arija. Petrauskas uždainavo vėl itališkai, iš Verdės operos: "Rigoletto" kunigaikščio lengvabūdiškąją ariją: "La donn'è mobile"... Ai, kokia pagaunama lyriškoji grožybė! Ta liūliuojanti, virbanti gaida!... Ai, kaip aš panorau suprast itališkai, pramokt bent kiek šitos stebėtinai gražios, skambios kalbos! Tas noras manęs neapleido, nors tam progų visiškai neturėjau, nei laiko, nei galimybių. Privaliau susigūžęs laukti kantriai: visgi gal kada...

Po pertraukos Petrauskas atsisėdo prie piano. Maniau, retas kuris klausovas ką nors išmanė apie fortepioną. Aš bent visai retai kada buvau girdėjęs ką skambinant. Tai buvo didžiulė mums visiems naujiena. Ir stebėtina, kaip gražiai Petrauskas pataikė į patį tą tašką. Jis nesimojo griebtis kokių imantrių Bethoveno ar Šopeno numerių. Ne, jis skambino liaudies dainų motyvus — ir pataikė į publikos širdį. Praskambėjo kokios pažįstamos liaudiškos dainos melodija, tai, žiū-

rėk, sugaudai tuoj kitą kokią liaudies dainą, ten vėl kitą. Ir tęsiasi ištisinė liaudies dainų raštais suausta muzikinė juosta... Vienoje kitoje vietoje sugaudžiau ir rusiškų melodijų.

Gausiais aplodimentais užgyrė publika malonų muziką. Pasibaigė koncertas. Pakilo, sujudo, suošė visa salė. Štaigi ateina ir pats artistas Mikas Petrauskas, eina ir kalbasi su V. K. Račkausku.

Išdrįsau priėti, pasisveikinti, padėkoti. Staptelėjom nuošaliau pačio to tako. Petrauskas sako, gyvenęs ir darbavęsis Bostone, lavinęs chorą, mokęs gražų būrelį dainos bei muzikos mėgėjų. Dažbar pasiryžo pakoncertuoti po lietuvių naujokynus. Atrodo gerai, toks diržingas, tvirtas vyras, net miela žiūrėt. Galėjo būt kokių 40 metų amžiaus, pačiam tam brandume.

O Račkauskas toks poetiškai, fantastiškai barzdotas! Priminiau, kad jis visai kitoks atrodo, nekaip andai, būdamas Kauno seminarijos klieriku. Niekaip nepažintum iš pažiūros. Tuomet jis buvo trečiame kurse, kartu su M. Vaitkum: abu poetai, jau ir tada gerai žinomi tarpe klierikų. Užsiminiau taipgi, kad porą kartų ir aš mačiau jo rankos sklandų raštą. Cirkuliavo tarpe klierikų margi užklausimų lapeliai. Račkauskas norėjo žinot, kaip būtų lietuviškai visa litanija išrašytų lenkiškų bei rusiškų žodžių. Vertė jis tada lietuvių kalbon kokį kūrinių...

Petrauską greit nusivedė kas ten, rodos, klebonijon. Kunigas Staknevičius pamylės svečią nebuvėlį su vakariene. Vadino ir Račkauską, bet Račkauskas skubinosi namo: turįs rengti "Tėvynės" numerį. O Petrauskas iš čia vyksias toliau, bene Elizabetan, o iš ten vėl kur, palei lietuvių kolonijas. — Gerai, tai aš sveiką pavadėsiu iki geležinkelio stoties. Jau vėloka, tai nereikės klaidžioti, — įteigiau Račkauskui.

Tai ir einam abu, šnekučiuodamies. Štai ir Feristričio stotis, kur sustoja Niūdžiorzės geležinkelio traukiniai. Atsisėdom laukiamojoje patalpoje. Mudu beveik vieni tebesam.

Pokalbis nukrypo į seminarijos laikus. Tai buvo laikai! Klaiku net, kai pagalvoji. Tai buvo tipų...

— Ai, tas kurtis, kun. Liaudanskis! Tai

buvo keistas tipas, — pastebėjau ne be kartėlio.

— O, taip, — pagriebė Račkauskas: — tai niekšas, nenaudėlis, palaižūnas. Kaip jis vyskupui "padalkas" laižydavo!

— Ir toks jis buvo įgūdęs lenkomanas, lietuvių nekentė, dainininkus išvaikydavo...

— Lenkomanas buvo ir kun. Liausas, toks priekabus, sarkastiškai tave kad krimstelės, tai eini išraudęs, nosį nuleidęs. Žinau aš jį gerai, — pabrėžė Račkauskas.

— O man, žinote, įdomu atrodydavo tas vyskupas Paliulionis. Tarytum koks pranašas, ilgais žilais plaukais apsileidęs, dideliais žingsniais kad įpuls auditorijon, kad sužaiuos savom giliom akim, tai taip visi ir pastyra...

— Taip, įdomus buvo senelis. Ir vikrus ir nekvailas. Kai buvo nuvažiavęs Italijon, tai jis nustebino Romą! Taip puikiai jis kalbėjo lotyniškai, kad net ten kardinolai stebėjosi ir pats popiežius...

— Kun. Juozas Skvireckas, man rodos, gabus buvo vyras. Ir darnus toks. Aš dar pirma seminarijos jį matydavau, kai jis viešėjo Antazavės klebonijoje, pas kun. Bačkį. Gražuolis toks, augalotas...

— Jis toks ir tebėra, ir gudrus jis. Lietuvių kalbą jis gerai žino, kaip ir Petras Gražbylys — kun. Janušauskas.

— Ar tamsta atmeni Lauryną Lopą? — paklausiau.

— Pala... O, taip, taip, pamenu. Jis pamtė seminariją visai prieš įsišventinimą, kaip ir aš, tiek metų gyvųjų grabe iškentėjo...

— Mudu su juo sueidavom Dorpate, veterinarijos mokėsi. Geras buvo vaikinai, susipratęs. Apie seminariją ir minėt nemėgdavo...

Kai įsileidom, tai paeiliui pakedenom daug ką iš anų seminarijos laikų. Ir taip abu suartėjom, turėdami taip daug bendros, abiem įdomios kalbos. Gal ir visą valandą šnekučiavomės, kol galų gale atpūškėjo traukinys.

Ėjau namo, o man akyse ir ausyse stovėjo Miko Petrausko koncertas. Ir dažnai man bet kada užeidavo jis vaizduotėn...

KRITIKAS ŽIŪRI Į DU JAUNŲ DAILININKŲ

VIKTORAS GOTVILA

Pažangi Amerikos lietuvių visuomenė, kuri domėjosi muzika, teatru ir literatūra, žymiai mažiau domėjosi vaizduojamuoju menu, tai yra—tapyba, braižyba ir skulptūra. Šiuomi lietuviškoji visuomenė ne išimtis, nes šioje šalyje bendrai vaizduojamasis menas mažiau, negu kitos meno šakos, kol kas susilaukia masinio atsiliepimo žmonėse.

Kame priežastis, yra klausimas, į kurį gali būti duodami įvairūs atsakymai. Vieni teigia, kad menininkai “visuomet žengia priekyje ir jie suprantami tik su laiku”, bet pažangiečiai su ta teorija nesutinka. Savo neseniai išleistoje knygoje “Realizmas Mene” Sidney Finkelsteinas, vienas žymiausių marksistinių meno kritikų Amerikoje, patiekia tokį analizę:

Amerikos žmonės šiuo laiku neatsiliepia gyvai į žymiausią dalį sukūriamo vaizduojamojo meno ne todėl, kad menas jiems neįkandamas ir “peraukštas”, bet todėl, kad pats tas menas yra atitrūkęs nuo gyvenimo ir neliečia gyvybinių problemų, nemokina ir nešviečia žmonių.

Amerikos lietuvių dailininkų tarpe, kaip dailininkuose bendrai, tendencijų yra visokių, nuo A. Reinhardto grynai abstraktinio meno, kuris pagrindiniai dekoratyviškas, iki R. Feiferio natūralizmo.

Šią žiemą New Yorko galerijose savo individualines parodas turėjo du Amerikos lietuvių dailininkai, Rudolfas Baranikas ir May Stevens-Baranikienė. Pirmas yra dailininkas, kurio kūrybos dalis yra artima abstraktizmui, nors nepaliekant visai šalyje tam tikros idėjinės atmosferos, o dalis, kaip čia iliustruota “Senutė”, linkusi prie kritinio realizmo. May Stevens kūriniai yra lyriškai-realistinio stiliaus.

Apie šias dvi parodas rašė dienraštis “Times”, “Herald Tribune” ir eilės meno žurnaly kritikai. Keli metai atgal šie du dailininkai turėjo savo parodas Paryžiuje, kur jas teigiamai įvertino, tarp kitų, ir Aragono

redaguojamo pažangaus leidinio “Lettres Francaises” kritikas.

Čia mes paduodame kritiko Viktoro Gotvilos nuomonę apie šių dviejų dailininkų kūrybą. Mes manome, kad tai yra nuomonė, kuri paremta formaliniu įvertinimu, neliečianti ideologinių pusių, ir ją patiekiamo kaip tokią.

Patys minimieji dailininkai laikosi nuomonės, kad pažangus kūrėjas turi siekti padaryti savo meną atsakančiu į gyvenimo realybę. Tas nereiškia būtinai prisitaikyti prie lengviausiai suprantamų akademinų stylių. Sie-

“SENUTE”

R. Baranikas

kis turi būti per tinkamas estetines priemones, kurios yra nuoširdi dailininko išraiška, sukelti stebėtojuje ne vien akyvaizdinį pasitenkinimą, bet ir mintį.—Red.

Rudolfo Baraniko antroji New Yorko individualinė paroda rodo, kad šis dailininkas žino, kur jis eina ir niekas negali jo sulaikyti. Jo dabartiniai kūriniai rodo padarytą pažangą nuo pirmosios parodos laiko. Dailininkas lyg sako: tegul linija, masė, pati dažų medžiaga, kalba už mane — paviršutiniškos spalvos, kad ir svarbios, nėra dominuojantis faktorius mano kūryboje.

Baranikas, šio kritiko nuomone, savo labiau abstraktiniuose kūriniuose pasiekia daugiau jėgos, negu pusiau-akyaizdiniuose. Tokie kūriniai, kaip „Auštant“ ir „Žemė ir dangus“, išreiškia gilesnę realybę, negu tie, kur jis abstraktiniai perduoda akies matomus objektus.

Jo didžiausia jėga glūdi tuose kūriniuose. Čia ritmo ir pajėgingų formų priešpastymas sudaro stiprų ir jautrų emocinį išpūdį.

Pasaulis ir visata, kurie mus supa, savyje neša tam tikrą viską apimančią pilnybę, bet tuo pačiu laiku juose glūdi ir prieštaravimas. Viskas randasi vystymosi, augimo, nepastovumo apimtyje; yra košmaras ir yra realybė, lygiai kaip yra naktis ir diena.

I šio dailininko kūrinius negalima žiūrėti kaip į knyginį paveikslą; jie turi būti atitinkamai studijuojami uolia akimi. Žiūrėk į formines mases ir jų sutvarkymą, į linijas ir rubežius, ir kur jie veda, į santūrias spalvas. Kaip tikri meno kūriniai, jie yra pradų jausmams ir vaizduotei.

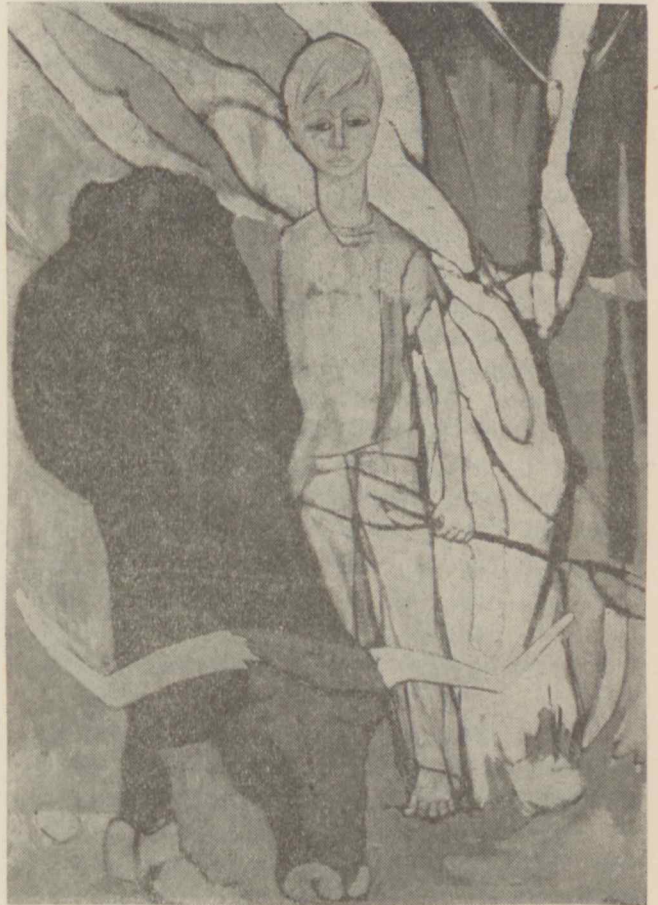
May Stevens savo pirmoje New Yorko parodoje pasirodė esanti gabi ir jautri dailininkė. Tuo tarpu, kai Baraniko kūryba gili ir protinė, May Stevens tapyba yra moteriškai jautri: ji giliai myli vaikus, paukščius ir kitus gyvius, ir juos vaizduoja su meilės talentu, bet neįkrisdama į persaldų sentimentalizmą.

Jos kūryba teigiamai prilygsta Baraniko su tuo skirtumu, kad jos jausmai subjekto parinkimu eina kitomis gairėmis.

Jos kūryba pasėkoje yra labiau perstatanti gamtą, švelnesnė, nors ne mažiau įkvėpta. Šie du dailininkai turi visą eilę panašių ypa-

tybių, abu būdami subtylaus paletos ir stiprios, nors švelnios, linijos sekėjai.

Kiekvienas dailininkas pereina visokias vystymosi stadijas. Toks tapybos milžinas kaip Picasso vienu metu davė pradžią kubizmui, paskui perėjo taip vadinamus „mėlynus“ ir „ružavus“ romantiškus periodus, paskui savo mene buvo įkvėptas negrų skulptū-

“VAIKAS IR JAUTIS”

May Stevens

ros ir tam tikras jo kūrybos periodas vadinamas „negrišku“ periodu.

Jaunas dailininkas visuomet susiduria su problema: ar prisitaikyti savo menu prie to, kas lengviausiai parsiduoda, kas populiariška, arba likti ištikimu savo įsitikinimams ir vystyti savo kūrybą, klausiant savo skonio ir sąžinės?

Tam tikruose istorijos perioduose nauji stiliai gali daugeliui atrodyti keisti ir nesuprantami, bet meno istorija rodo, kad dažnai tų nenuoramų, naujų kūrybos kelių ieš-

(Tąsa 16-tame pusl.)

LITERATŪROS APŽVALGA

NAUJA KNYGA "AMERIKOS PREZIDENTAI"

Visi Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos nariai patenkintai pasitiko gražią kalėdinę dovaną, naują knygą "Amerikos Prezidentai".

Šią 288 puslapių knygą parašė Antanas Bimba ir padovanojo Lietuvių Literatūros Draugijai, kuri ją išleido kaip 60-tą leidinį.

Minima knyga apima Jungtinių Amerikos Valstybių prezidentus — nuo George Washingtono iki Dwight D. Eisenhowerio. Ji analizuoja Jungtinių A. Valstybių prezidentų politinį ir socialinį gyvenimą. Ji išryškina, kokią vaidmenį galėjo suvaidinti kiekvienas prezidentas tam tikrose gyvenimo aplinkybėse.

Nereikia nei aiškinti, kad ši knyga yra viena svarbiausių lietuvių kalboje knygų. Tai vienintelė knyga, kuri trumpais bruožais apibūdina ne tik visų trisdešimts trijų prezidentų biografijas, bet ir to periodo Jungtinių Valstybių istoriją.

Savo patarmėje autorius teisingai pabrėžia:

"Pirmu sykiu Amerikos lietuvis savo gimtoje kalboje susipažins su visais šios šalies prezidentais netik kaip su krašto vairininkais, bet taipgi kaip su žmonėmis, su visais jų troškimais ir polėkiais, laimėjimais ir nusivylimais. Reikia žinoti, kad kiekvieno jų gyvenimas buvo įvairus, kiekvieno jų pakilimo į krašto vadovus kelias buvo įdomus."

Knygos pradžioje autorius aiškina, kokias Jungtinių Amerikos Valstybių prezidentai galias turi. Tai labai įdomus aiškinimas. Tai gausi kiekvienam skaitytojui pamoka. Mūsų krašto prezidentai, nurodo autorius, turi daugiau galios negu Europos monarchai. Ne Kongresas, bet prezidentas turi savo rankose visą krašto vadovybę.

19-asis prezidentas Hayes yra pasakęs: "Praktiškai, prezidentas savo rankose laiko visą tautą".

28-asis prezidentas Woodrow Wilson pareiškė: "Konstitucijos gamintojai mūsų pre-

zidentą padarė galingesniu karalium... negu tas, kurį jie kopijavo."

Tarp 33 prezidentų buvo visokių. Kiekvienas jų suvaidino svarbią vaidmenį Amerikos žmonių gyvenime. Kiekvienas jų šiuo bei tuo atsižymėjo. Tačiau trys prezidentai — George Washingtonas, Abrahamas Lincolnas ir Franklin Delano Rooseveltas — pasilieka įžymiausiais šio krašto prezidentais. Washingtonas skaitomas mūsų krašto tėvu, nes jam teko sėkmingai vadovauti Revoliuciniame kare už šio krašto nepriklausomybę ir būti pirmuoju prezidentu. Lincolnas sėkmingai vadovavo Civiliniame kare už negrams vergijos panaikinimą ir tautinės vienybės išlaikymą. F. D. Rooseveltas vadovavo karui už fašistinės ašies sudaužymą. Jis surado bendrą kalbą ir palaikė vieningą veikimą su Tarybų Sąjunga ir kitais demokratiniiais kraštais, kurie bendrai kariavo prieš Hitlerio, Mussolinio ir Hirohito fašistinę ašį. Pilna pergalė buvo pasiekta.

F. D. Rooseveltui mirus 1945 metų balandžio 12 d., naujuoju prezidentu patapo viceprezidentas Harry S. Truman. Nors jis pasižadėjo vykdyti Rooseveltto idėjas, eiti tuo pačiu Naujosios Dalybos keliu, bet greit pasuko į dešinę ir pasidavė reakcininkų įtakai.

Kiekvienas kandidatas prezidento vietai, rinkimų kampanijoje, daug gerų pažadų padaro, pasižada ginti paprastųjų žmonių reikalus. Bet taip greit, kaip tik tampa išrinktais, žiūrėk, jau ir "pamiršo" savo pažadus. Tik retas teišlaiko savo duotąjį žodį.

Knygos autorius pacituoja "Wall Street Journal" pastabą apie Herbert Hooverio kandidatūrą prezidento vietai. Toji pastaba parodo, kokio prezidento nori didysis kapitalas. Skaitykite:

"Niekados pirmiau, čia ar kitur, valdžia nebuvo taip sulieta su bizniu. Negali būti jokios abejonės, jog Hooveris, kaip prezidentas, būtų dinamiškas biznio prezidentas. Jisai būtų pirmutinis bizniškas, priešingai politiškam, prezidentas, ko ši šalis nėra turėjusi...

Hooveris tarnautų visuomenei, tarnaudamas bizniui...”

Taip, Hooveris ištikimai tarnavo bizniui, didžiajam bizniui, bet ne visuomenei. Betar naudamas didžiajam kapitalui, jis privedė kraštą prie ekonominės krizės.

Geriausiu įrodymu, kaip didžiajam bizniui tarnauja prezidentas, gali būti dabartinio prezidento Eisenhowerio vadovybė. Jeigu kitų prezidentų kabinetuose sėdėjo milijonieriai, tai Eisenhowerio kabinete sėdi multimilijonieriai.

Perskaitęs knygą “Amerikos Prezidentai”, kiekvienas skaitytojas suras gausų istorinių davinių šaltinį, papildys savo žinojimo sandėlį, galės nuosaikiau orientuotis visuomeniniame veikime. Tai nepavaduojama knyga.

Knyga gražiai atspausdinta. Viršelis papuoštas puikiu Baltųjų Rūmų atvaizdu, tų Rūmų, iš kurių prezidentai teikia visam kraštui vadovybę. Kiekvieno prezidento paveikslas taipgi puošia knygos puslapius.

Grikis

STATYTOJAS

Man vis vien, kas tu — stalius, artojas
Mokslo vyras ar buvęs karys, —
Už laimingą ir šviesų rytojų
Stot į didelį darbą turi!

Jei tu kalvis, kalk raustantį plieną,
Kūjo smūgiuose dienos pražys, —
Miestai kelsis ne metais, kas dieną.
Drasūs norai taip pat geležis...

Į tave mūsų akys sužiūro,
Kurs plytas rūmų sienoms keli,—
Smiltele būk prie kietojo mūro,
Jei akmeniu būt negali.

Juk vis vien, kad ir trupiniu būsim,
Kad ir naftos mažu lašeliu, —
Mūsų daug, toji laimė bus mūsų,
Jei tikėjimu stosim giliu.

Klysti tu, kurs drebi susikaupęs,
Praeities, įsikibęs, gailies.
Tas, kur grindžia gatves atsiklaupęs,
Jis statytojas mūsų šalies.

Pasakys — savo laimę suradom,
Kai didžiuosius jo darbu tauta, —
Plentų juostas švytės autostradom,
Karo šmėkla vėl bus užmiršta.

Griauni prietarų nykią apgaule —
Aušrą prikeli žemei gimtai,
Mokslo tiesą neši į pasaulį —
Savo kraštą kas dieną statai.

Jei tu dainius, sviesk žodį ugingą,
Leiski tiesiai plačiausiai srovent,
Ir, kai širdžiai narsumo pristinga,
Kad galėtų dainoj pasisemt.

Tau ne rožinį siūlau aš kelią
Su žvaigždėm, mėnesienos dangum, —
Jei daina, — tegu akmenį skelia
Ranka rankon su darbo žmogum.

Man vis vien, kas tu — stalius, artojas,
Mokslo vyras ar buvęs karys, —
Už laimingą ir šviesų rytojų
Stot į didelį darbą turi!

1946

Valerija Valsiūnienė

Saulėtas rytas

Teka saulė kaip iš aukso,
Niekas žemės nebenukso.

Sveikas gyvas, darbo ryte!
Varsną ilgą teks varyti...

Stabdė ežios žengt į laimę —
Traktoriai skardena kaime!

Kiek čia mūsų žalio javo
Lauko toliais nuliūliavo!..

Griebė velnias tą poniją...
Ne rugiai — jausmai vilnija!

Bręsta varpos, žydi lankos...
Nebegrįš jau dienos menkos!

Mes, su saule dirbt išėję,
Būsim jos žiedų nešėjai.

Šviečia saulė — mums ji šviečia!
Pasitemkim, kolūkiečiai!

1949

Petras Vaičiūnas

AL. PUŠKINO GYVENIMAS IR KŪRYBA

Kūrėjas naujosios rusų literatūros Aleksandras Puškinas gimė 6 dieną birželio 1799 metais Maskvoje. Jo tėvas paėjo iš aristokratinės nusidėvėjusios šeimos. Nuo vaikystės Puškinas rodė patraukimo prie literatūros; gyvas ir jautrus jaunuolis greit pradėjo skaityti knygas iš jo tėvo knygyno. Labai jaudino jį rusiškos pasakos, kurias jis girdėdavo iš jo senelės.

Aleksandras Puškinas

11 metų amžiaus Puškinas buvo pateiktas į Carskoje Selo Gimnaziją, kurią užbaigė 1817 metais. Būsimojo poeto jaunystė praėjo didžiai pragyvėjusioje socialinėje epochoje. 1812 metų karas, baigtas su pergale rusų liaudies prieš Napoleono gaujas, įdiegė Puškine, kaip ir daugelyje jo vienamžių, karštą patriotizmą. Nuo 1816 m. Rusijoje prasidėjo susikurti pirmosios slaptos organizacijos būsimųjų "decembristų" (bajoriniai revoliucionieriai, kurie siekė nuversti autokratiją ir įsteigti Ru-

sijoje konstitucinę monarchiją). Jaunasis Puškinas turėjo ryšius su nekuriomis tokiomis organizacijomis ir, kaip sakė vienas jo draugas, "gyveno ir persisunkė šios vulkaninės atmosferos": Kelios jo poezijos (Laisvė ir Žinia Caadaevui) garbino laisvę ir plėtė idėją nuvertimui caristinio despotizmo. Šios poezijos plačiai išgarsėjo tarp pažangiųjų rusų visuomeninių sluoksnių, kas pastūmėjo Aleksandrą I ištremti 1820 metais Puškiną iš švento Peterburgo.

IŠTRĖMIME

Nuo 1820 iki 1823 metų Puškinas keliauja per Kaukazą ir Krimą, gyvena Besarabijoje ir Odesoje kaip ištremtas, po politikos priežiūra. Šiame laikotarpyje poeto ryšiai tampa dar tvirtesni su slaptos decembristų organizacijos nariais. Tuo tarpu, atidžiai seka išsivystymą judėjimo dėl nacionalio išsilaisvinimo Europos rytuose ir pietuose. Puškino poetinė kūryba šiuose metuose linkus prie romanticizmo: jo eilėraščiuose ir lyrinėse poemose atsispindi gyvenimas tautų, atitolusių nuo civilizacijos, tipinė pietinių kraštų gamta, ir kritikuoja su augančiu griežtumu buržuazinės santvarkos antspaudas (ypač šis viskas yra žymu poemose Čigonai).

Pasėkose diskusijos su aukštu valdonu Vorontsovu, 1824-tų metų vasarą, Puškinas perkeliamas į naują ištremties vietą, į Michailovskajos kaimą, kur poetas vienišas gyvena dvejus metus. To laikotarpio Puškino artistiniame išsivystyme stiebiasi perėjimas prie realizmo. Michailovskyje parašo apysaką Evgenijus Oneginas, kuri buvo sugalvota dar pietuose. Ši apysaka sukelia poete daug galvojimų apie perspektyvas jo tėvynės išsivystyme, apibrėžia platų vaizdą tų laikų rusų visuomenės gyvenimo. Už tai Evgeni Onegin buvo pilnateisiai pavadintas didžiojo rusų kritiko V. Belinskio "rusų gyvenimo enciklopedija." Ne mažiau realistinė yra Boriso Godunovo tragedija, taipgi šiame periode, kai Puškinas aprašė politinių sukilimų epochą ir kovą už

valdžią rusų valstybėje pradžioje XVII amžiaus. Toje tragedijoje pažymima, su tvirtumu ir aštrumu, niekadus nematytu, svarba tautos kaip vadovaujančios jėgos istoriniame išsivystyme.

1825 metų gruodyje šv. Petersburge ir Rusijos pietuose ištiko vieni po kito decembristų sukilimai, kurie buvo krauju numalšinti Nikolajaus I. Po pasiuntimo į kar tuves slaptųjų organizacijų vadų, ir kitų jų narių į sunkius darbus arba į ištremtį, Nikolajus I atsiminė, kad Puškinas skurdo Michailovskoje. Neturint priekaištų ir įrodymų, kad poetas dalyvavo politiniame sukilime, Nikolajus I pavartojo kitą taktiką su Puškiniu: nusprendė pritraukti jį prie aukštojo luomo, kompromituojant liaudies akivaizdoje poetą, laisvės draugą. Su tuo tikslu pakvietė Puškiną į Maskvą 1826 metų rudenį ir įvykdė suklastuotą komediją, didžiadvasiškumo "atleidimą."

Maža ko laimėjo poetas su ištremties užbaigimu: jis dabar buvo caro kalinys, neturėjo teisės nieko spausdinti be jo sutikimo, ir net negalėjo išeiti iš sostinės. Bet šios naujos priemonės nepalaužė Puškino įsitikinimų, nes tų metų poezijoje sveikino decembristus jų "ištremties urvuose" ir pareiškė savo solidarumą su jų siektu tikslu.

KLESTĖJIMO EPOCHA

Sekantieji dešimts metų Puškino gyvenimo (1827-1836) sudarė epochą aukščiausio klestėjimo jo literatūrinėje kūryboje. Su nepaprastu mastu neturinio lygaus visoje universalinėje literatūroje, Puškinas ugdo visus literatūrinius pobūdžius.

Pirm visko ir virš visko jį patraukia lyrika. Puškino genijus pasireiškia su panašiu pilnumu politinėje lyrikos arenoje, kupinoje pilietinio kaltinimo, kaip privatinėje lyrikoje apie meilės ir draugystės motyvus. Šie Puškino eilėraščiai yra neviršijami jų gilumu ir tuo pat tarpu skaisčios paprastumo formos.

Puškinas smagiai dirbo epopejinėje poezijoje. Skyrė kelius kūrinius šioje temoje Rusijos praeičiai. Poemoje Poltava atpasakoja Petro I kovą už tvirtą rusų nacionalinę valstybę. Bronzo Raitelyje atidengia dramatinį konfliktą tarp autokratijos ir

biednų nukentėjusių žmonių paprastos asmenybės.

Tarp Puškino epopejinės poezijos ypatingiausių rūšių galima pažymėti: Auksinis Gaidukas, Caras Saltanas, Popiežius ir jo tarnas Baldasas, ir kt. Savo pasakose Puškinas organiškai sukaupė ne vien tik išorines rusų pasakos formas, bet ir jų ideologinę demokratiją, kupiną ironiškumo link valdančiųjų klasių.

Nuo pradžios 30-tos dekados praėjusio amžiaus, Puškinas daug jėgų deda prozai, kuri iki jo Rusijoje užėmė antraeilę vietą, palyginant su poezija. Parašo eilę apsakymų po bendru antgalviu. Belikino atpasakojimai, apsakymus Dubrovskis ir Pikių Dama, istorinė apysaka Didžiojo Petro juodaspalvis ir Kapitono duktė. Puškino proza yra skirta demokratiniams sluoksniams tų laikų rusų visuomenėje, dirbantiesiems inteligentams, meistrams, liaudiškoms masėms. Kapitono duktė apysakoje Puškinas sukuria realistinį vaizdą valstiečių sukilimo 1773-1774 metuose, parodant apsakos personažus — Grinevą, Masą ir vadą sukilusių valstiečių Pugačovą — kaip tikruosius nacionalinius rusų charakterius.

Pagaliau, Puškinas daug dirba šiame laikotarpyje dramoje, kuriant naujas brangenybes rusų dramaturgijoje kaip "mažąsias tragedijas," nustebinančias psichologine jėga, liaudies drama Ondina ir kiti kūriniai. Išdavystė Boriso Godunovo ne vien tik buvo tęsiama, bet gilinama link didesnio realizmo ir artistinio paprastumo.

SU LIAUDIMI IR UŽ LIAUDI

Priklausantis užsitarnavimas Puškino kūrinių šiame laikotarpyje yra jo politiniai progresyvūs charakteris. Apie ką berašytų, Puškinas kritikavo despotizmą, galią ne-naudos, gobštumo, ir visos jo simpatijos buvo surištos su liaudimi, kuri atsidėjus kovojė už laisvę. Herzenas, vėliau kalbėdamas apie politinę reikšmę šios pribrendusios puškininės kūrybos, tiksliai sakė: "Vien tik skambi ir plati Puškino daina skambėjo baudžiavystės ir kankinimo slėnyj. Ši daina tęsė praeities epochą, pripildydama galingais garsais dabartį, ir siuntė savo balsą tolimai ateičiai.

Puškinio poezija buvo garantija ir patieka ateičiai."

Šie pažangieji Puškino motyvai poezijoje neturėjo nieko nerealaus. Savo kritikos notose Puškinas nenuvargstamai kovojo prieš nesklaidžią romantikų poeziją. Plėtė "laisvų ir plačių charakterių atvaizdavimą," tai yra, realizmas, kurio dvasioje yra sukurti beveik visi paskutiniai kūriniai. Reikalavo, kad literatūra susilietu su liaudies žodžių reikšme; ir jis pats padarė savo poeziją tikrai liaudiška.

Ši giliai progresyvė kryptis Puškino literatūrinių veiksmų sukėlė didelį ir griežtą pasmerkimą iš caro ir aristokratijos pusės, kurie ieškojo progos, kad užbaigus su nenurimstančiu poetu. Ir pagaliau jiems atvyko ši proga. 1836 metais Puškino žmona buvo pažeidžiamai užgauta vieno užsienio karininko, vadinamo Danteso.. Dvikojoje su juo Puškinas buvo smarkiai sužeistas ir 10 dieną vasario 1837 metų mirė. Progresyvioji Rusijos visuomenė liko nustebinta šio tragiško saulėleidžio "rusų poezijos saulės."

Progresyvosios Rusijos elgesys link Puškino nužudymo tapo išreikštas su visu energingumu Michailo Lermontovo, tuo tarpu jauno poeto, jo kaltinamojoje poezijoje Po-

eto Mirtis, kurioje pavadino "budeliais laisvės, genijaus ir garbės," sėdinčius soste.

Nikolajus I, bijodamasis, kad neįvyktų sukilimų, įsakė kuo greičiausiai išvesti iš Šv. Peterburgo Puškino lavoną.

Šimtu ilgų metų, praėjusių nuo tragiškos Puškino mirties, jo vardas atsiekė nepaprasto populiarumo. Visa rusų literatūra vystosi orientuojantis ribose, nurodytose Puškino genijaus, sekant liaudiškus ir realistinius Puškino poezijos principus. Populiarumas jų kūrinių tarp skaitytojų auga iš metų į metus ir atsiekė didžiulius masts. Dabartyje Puškino kūriniai spausdinasi dešimtyse kalbų Tarybų Sąjungoje su tiražu, viršijančiu milijonus egzempliorių.

1954 metų birželio 6 dieną Tarybų šalis ir visa progresyvioji, pažangioji žmonija iškilmingai atžymėjo 155 sukaktį nuo Aleksandro Puškino gimimo, — poeto, kuris, suiyg Maksimo Gorkio žodžiais, "buvo pirmasis, kuris permatė, kad literatūra yra nacionalė pirmaujančios svarbos kūryba," kad "poetas sukaupia visus jausmus ir mintis liaudies" ir yra pašauktas "suprasti ir atvaizduoti visus gyvenimo pasireiškimus."

("Tėvynė")

Lietuvių tautinis šokis

(Taša nuo 6-to pusl.)

guodamas liaudies meną. Dabar Lietuvos TSR Valstybinio dainų ir šokių liaudies ansamblio repertuare yra apie 60 lietuvių tautinių šokių. Dauguma jų seniau visiškai nebuvo žinomi. Be to, ansamblio repertuare yra dvidešimt penki broliškųjų respublikų tautų šokiai. Su pasisekimu ansamblis rodė savo repertuarą Maskvoje, Leningrade, Rygoje, Taline, Kijeve ir kituose Tarybų Sąjungos miestuose.

Respublikoje susiorganizavo daugiau kaip 2,500 meno saviveiklos ratelių, kuriuose dalyvauja virš 30 tūkstančių šokėjų. Kasmet įvyksta saviveiklos apžiūros, rengiami kursai, seminarai, konsultacijos ratelių vadovams. Daugelis šokių buvo parodyti Respublikinėje dainų šventėje ryšium su Tarybų Lietuvos 15-osiomis metinėmis.

Tautiniai šokiai atsispindėjo ir operos (Karnavičiaus "Gražina", Račiūno "Marytė"), baletuose (Juzeliūno "Ant marių kranto", Pakalnio "Sužadėtinė"), Dvariono, Vainiūno, Juzeliūno simfonijose.

Kritikas žiūri į du jaunu dailininku

(Taša nuo 10-to pusl.)

kančių dailininkų, kūryba ne tik tampa visų pripažinta, bet pavirsta nauju akademizmu.

Meno kritika yra susipainiojusios aibės įvairiausių ir viena kitai prieštaraujančių nuomonių. Kiekviena meno linkmė ir kiekvienas svarbus dailininkas turi savo kerštingus priešininkus ir lygiai tokius pat karštus pritarėjus. Bet taip ir turi būti, nes kiekvienas dailininkas išreiškia tam tikrą gyvenimo filosofiją.